

Наталія ІВАСІШИНА,
директорка Хмельницької ЗОШ І-ІІІ ступенів №21, учитель-методист

Оксана КОМОЧКОВА,
заступниця директора з виховної роботи, учитель-методист

Інклюзивне навчання: управлінський аспект

«Сьогодні школа має дуже швидко пристосовуватися до індивідуальних потреб дітей та адаптувати свою діяльність до викликів, пов'язаних із безпекою, воєнним станом, вимушеним переміщенням громадян на безпечні території, руйнуваннями інфраструктури тощо. Повномасштабна війна в Україні внесла свої корективи й у термін «діти з особливими освітніми потребами» — його тепер можна застосувати для значно більшої кількості учнів», — так зазначає Голова Державної служби якості освіти Руслан Гурак.

Інклюзивне навчання - це підхід до освіти, який спрямований на забезпечення доступності освітніх можливостей для всіх учнів, незалежно від їхніх особливостей, потреб чи обмежень. Успішна реалізація інклюзивного навчання в загальноосвітніх школах вимагає від управлінців системи освіти та шкіл комплексного підходу та ефективного керування. Управлінський аспект інклюзивного навчання зумовлює необхідність розробки стратегій, політик та планів дій, спрямованих на створення сприятливих умов для навчання всіх дітей, також передбачає активне залучення спільноти та батьківського середовища до освітнього процесу. Управлінці повинні створити механізми для взаємодії з батьками учнів з особливими потребами, сприяти створенню партнерських відносин та спільній роботі з метою забезпечення найкращих умов для розвитку кожної дитини.

Про інклюзивне навчання написано уже чимало посібників, наукових статей, проведено вебінарів, семінарів тощо. Ми, як автори, не претендуємо на відкриття чогось нового. Проте хочемо поділитися власним практичним досвідом в організації інклюзивного навчання в закладі освіти, який з 2017 року поряд з іншими формами навчання, розпочав організовувати нову ще тоді для освітан громади, форму навчання – інклюзивну.

Організовуємо та впроваджуємо інклюзивне навчання дітей з ООП

1. Якщо батьки дитини з ООП обирають інклюзивне навчання, то заклад освіти має створити всі необхідні умови для якісного інклюзивного навчання дитини. Важливим завданням адміністрації школи спільно з органами місцевого самоврядування як засновниками закладу освіти є створення для учнів з ООП необхідних умов для здобуття освіти на рівні з іншими учнями.

2. Для школи найбільш оптимальним є варіант, коли батьки заздалегідь (за півроку-рік) визначаються зі школою та повідомляють її про те, що планують подати заяву про зарахування їхніх дітей з особливими освітніми потребами.

Таким чином керівництво закладу може завчасно проконсультувати батьків щодо необхідних документів, а також підготувати чи адаптувати середовище школи до навчання дитини з ООП.

Зарахування дітей з ООП здійснюється відповідно до Порядку зарахування, відрядження та переведення учнів до державних та комунальних закладів освіти для здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженим наказом МОН від 16 квітня 2018 р. № 3679.

3. Алгоритм зарахування дітей з ООП

– Батьки подають заяву та надають висновок інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини, в якому зазначено наявність особливих освітніх потреб та рівень підтримки дитини.

– Керівник закладу освіти на підставі заяви батьків та висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку (далі — КО) розвитку дитини в обов'язковому порядку утворює інклюзивний клас та організовує інклюзивне навчання з урахуванням рівня підтримки, рекомендованого ІРЦ. (https://drive.google.com/drive/folders/1gb3GMOAr1B5bscrhj_Uvka_QqkUqw9qd?usp=drive_link)

Отримавши від батьків дитини заяву та пакет документів для зарахування дитини з ООП, директору школи слід підготувати для засновника закладу пакет документів.

Зміни до документації закладу освіти у зв'язку з відкриттям інклюзивного класу

1. До річного плану роботи включити заходи щодо: впровадження педагогічних технологій в роботі з дітьми з ООП; формування інклюзивного освітнього середовища (попередження будь-яких проявів упередженого ставлення та дискримінації); співпраці з фахівцями ІРЦ; інформаційно-просвітницької роботи з батьками.

2. Плануємо освітній процес дитини з ООП.

Для організації якісного освітнього процесу керівнику важливо детально ознайомитися з висновком інклюзивно-ресурсного центру. Висновок ІРЦ про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи — джерело інформації про:

– виявлені потреби та рекомендації, визначені під час оцінки фізичного розвитку дитини, мовленнєвого розвитку, когнітивної сфери, емоційно-вольової сфери (на основі отриманої інформації команда супроводу може визначити цілі ІПР за сферами розвитку та очікувані результати, яких планується досягти);

– потреби в адаптації/модифікації програм навчальних предметів, допоміжних засобів для навчання та в розумному пристосуванні (у разі потреби);

- психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (види послуг, період/обсяг, перелік спеціалістів, які мають надавати психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги);
 - особливі освітні потреби дитини (зазначена категорія (типи) особливих освітніх потреб (труднощів);
 - потребу у складанні індивідуального навчального плану;
 - рекомендований рівень підтримки дитини;
 - рекомендації для асистента вчителя, вчителів, практичного психолога, вчителя-логопеда, вчителя-реабілітолога, вчителя-дефектолога, батьків або законних представників (потребу в асистенті учня, супроводі під час інклюзивного навчання, консультація лікаря, фахівця із соціальної роботи / соціального працівника тощо);
 - рекомендації щодо створення безбар'єрного середовища в закладі освіти.
- Ознайомившись із запропонованими рекомендаціями, директор планує подальшу роботу в напрямі організації освітнього процесу для дитини з ООП.

Документи та методичне забезпечення щодо впровадження інклюзивного навчання

Для організації освітнього процесу для дитини з ООП адміністрація школи має забезпечити ухвалення та реалізацію управлінських рішень щодо:

- формування класу/класів з інклюзивним навчанням;
- розподілу учнів одного року навчання, за наявності в закладі освіти кількох класів, пропорційно між такими класами з урахуванням рівнів підтримки;
- учнів, які потребують першого рівня підтримки, розподілити між класами;
- до з'єданого класу (класу-комплекту) учнів зарахувати без урахування кількості таких осіб;
- за умови наявності в населеному пункті одного закладу освіти учні розподіляються між класами такого закладу без урахування їх кількості; ; введення штатної одиниці асистента вчителя;
- введення штатних одиниць дефектологів (вчителя-логопеда, сурдопедагога, тифлопедагога, олігофренопедагога);
- розроблення та затвердження посадових інструкцій асистента вчителя, вчителів-дефектологів та затвердження графіків роботи фахівців з урахуванням погодинного навантаження;

– внесення змін до посадових інструкцій педагогічних працівників, які будуть працювати в інклюзивному класі;

– укладення цивільно-правових договорів із педагогічними працівниками щодо проведення корекційно-розвиткових занять. Це можуть бути фахівці спеціальних закладів освіти, навчально-реабілітаційних центрів, закладів соціального захисту, інклюзивно-ресурсних центрів, центрів практичної психології та соціальної роботи тощо. Умови оплати праці та перелік фахівців, які можуть надавати послуги у закладах освіти, визначено Порядком та умовами надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами.

5. Створюємо та організовуємо роботу команди психолого-педагогічного супроводу. Саме вона розробляє індивідуальну програму розвитку дитини, створює умови для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище закладу. Команда психолого-педагогічного супроводу формується для учнів:

- які мають особливі освітні потреби та навчаються на інклюзивному навчанні;
- для учнів першого рівня підтримки, які навчаються у звичайних класах;
- учнів, які мають ООП і навчаються на педагогічному патронажі.

В центрі уваги команди ППС – дитина, дотримання її відстоювання її інтересів, повага до індивідуальних особливостей, дотримання конфіденційності та недопущення дискримінації і порушення прав дитини. Досягти цього можливо лише із залученням батьків дитини з ООП, а також фахівців ІРЦ та іншої міжвідомчої співпраці.

Принципи роботи команди супроводу:

- дотримання, відстоювання інтересів дитини з ООП;
- недопущення порушення прав дитини, дискримінації;
- дотримання конфіденційності;
- міжвідомча співпраця;
- залучення батьків;
- повага до індивідуальних особливостей дитини.

Для забезпечення ефективної роботи команди супроводу управління необхідно:

- розробити положення про команду супроводу дитини з ООП (https://drive.google.com/drive/folders/1gb3GMOAr1B5bscrhj_Uvka_QqkUqw9qd?usp=drive_link);
- сформувати команду супроводу для кожного учня/учениці з ООП та - затвердити її склад наказом (видається щорічно) (https://drive.google.com/drive/folders/1gb3GMOAr1B5bscrhj_Uvka_QqkUqw9qd?usp=drive_link);
- укласти цивільно-правові угоди з фахівцями для надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг (https://drive.google.com/drive/folders/1gb3GMOAr1B5bscrhj_Uvka_QqkUqw9qd?usp=drive_link);
- призначити особу, відповідальну за координацію розробки ІПР. Це може бути асистент учителя, оскільки він завжди знаходиться в класі, спілкується з учителями, які входять до Команди супроводу, має тісний контакт з батьками;
- розподілити обов'язки між членами команди, ознайомити з посадовими інструкціями асистентів учителів, педагогічних працівників, залучених до інклюзивного навчання;
- ініціювати засідання команди щонайменше тричі на рік (у вересні, грудні й травні-червні). Під час таких зустрі-

чей обговорювати та аналізувати результат навчання дитини, ухвалювати рішення щодо індивідуальної програми розвитку, можливої її корекції тощо;

- затвердити ІПР дитини з ООП;
- координувати визначення рівня досягнутих результатів дитини з ООП за сферами розвитку.

Використані джерела

1. Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків : ХНПУ ім. Г.С.Сковороди, 2020. – 376 с.
2. Вісник Науково-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки. Вип. 7 : Спеціальна інклюзивна освіта: теорія, методика, практика : матеріали 7-ої Всеукр. наук.-практ. конф. (25 березня 2021 р.) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; [головред. Малишевська І. І. та ін.]. – Умань: Візаві, 2021 р. – 219 с.
3. Діти з особливими потребами в освітньому просторі України : бібліографічний покажчик / КЗ «ЗОУНБ» ЗОР [уклад.: Ю. Щеглова, М. Маслова, Г. Мацієвська]. – Запоріжжя : ФОП Мокшанов В. В., 2017. – 256 с. – Імен. покажч.: с. 222-252.
4. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року №2145-VIII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 20.02.2024).
5. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 13 липня 2020 року №463-IX. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 20.02.2024).

6. Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат : Матеріали Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 8 квітня 2021 р.) / Упор. Удич З.І. Тернопіль: ТНПУ, 2021. □225 с.

7. Інновації в освіті: перспективи розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [м. Тернопіль, 20 травня 2021 р.]. – Тернопіль : ЗУНУ, 2021. – 357 с.

8. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. «Інклюзивна освіта: від основ до практики»: [монографія] / А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко – К. : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. – 152 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).

9. Корекційна та інклюзивна освіта очима молодих науковців : зб. наукових праць : вип. 8. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. – 320 с.

10. Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи : матеріали Першої міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, м. Київ, 18 квіт. 2019 р. / Дидактика: теорія і практика : зб. наук.праць. □ Київ : Фенікс, 2019. 268 с.

11. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» від 15 вересня 2021 року №957. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.02.2024).

12. Соціальне партнерство та міжвідомча взаємодія у вирішенні актуальних проблем інклюзії : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Чернівці, 22 листопада 2019 р.). □ Чернівці : Технодрук, 2019. – 312 с.

Вікторія НОСКО,
вчителька початкових класів Славутської гімназії №5

Особливості роботи асистента вчителя в інклюзивному класі

Сучасне розуміння організації освіти дітей з особливими потребами дає змогу вважати спеціальну підготовку педагога обов'язковим складником освітнього процесу. Одним із аспектів готовності педагога до діяльності в умовах інклюзивної освіти є його професійно важливі психологічні якості: стриманість, зосередженість, уміння вислухати. Крім того, в умовах інклюзивної освіти особлива роль відводиться педагогу, оскільки ефективність навчального процесу буде залежати саме від його здатності пристосуватися до нових вимог та середовища, прагнення зробити власний внесок у педагогічний процес, його розвиток і покращення, адже інклюзивна освіта передбачає, щоб вчителі були задіяні в її реалізації.

Педагоги мають володіти широкими знаннями про розвиток дітей з ООП, вміти реалізовувати корекційні заходи в умовах загальноосвітньої школи. Однак для вчителя недостатньо отримати знання, важливо вміти їх застосову-

вати на практиці, тобто володіти професійними вміннями. Педагог має орієнтуватися в тому, що робота фахівців з інклюзивної освіти пов'язана з постійною творчою активністю і підпорядкована принципу гнучкості навчальних програм, які відповідають потребам дітей.

Інклюзивний процес має здійснюватися диференційовано за індивідуальним планом, відповідно до вікових норм та розвитку дитини. Крім учителя, у навчальному процесі активну участь має брати асистент вчителя, до компетенції якого має бути включене володіння різними методами, прийомами, формами роботи з такими дітьми. Склад педагогічної команди залежить від особистості дитини та її психолого-педагогічних особливостей. Адаптація в класі дитини з ООП – турбота не лише вчителя. Розробкою індивідуального освітнього маршруту займатиметься ціла команда: соціальний працівник, шкільний психолог,